

Простор личних ставова, жеља и сврхе Универзитета у
Београду

Ја и српски језик

(А не Српски језик и ја!)

Ментор: Живорад Путешествијић

Аутор: Соња Благојевић

Београд, 2022.

Садржај

1. Ad facultatem.....	3
1. 1. Ja i osnovna škola.....	3
1. 2. Ja i srednja škola.....	3
1. 3. Ja i Petnica.....	4
1. 4. Ja i pripreme za fakultet.....	4
2. Osnovne akademske studije – Srpski jezik i književnost, filološki profil.....	5
2. 0. Prva godina.....	5
2. 1. Druga godina – osveščivanje i preokret.....	6
2. 2. Treća godina – početak igre (početak istraživanja).....	6
2. 3. Четврта година – проналазак смисла (још истраживања).....	7
3. Креативност у језику.....	9
3. 0. Мој српски језик – уз методологију рада.....	9
3. 1. Дискусија и резултати.....	10
4. Закључак.....	11
5. Литература:.....	12

Ja i srpski jezik

(A ne *Srpski jezik i ja!*)

Pre nego što krenem da vam pričam svoju priču, volela bih da razjasnimo jednu stvar. Znam da znate i znate da znam da se pravilno kaže *srpski jezik i ja*, a ne *ja i srpski jezik*. I ova priča nije tu da vas uči takvim banalnostima, niti da se pitate šta je pravilno a šta nije. Naprotiv, tu je da vam pruži drugu perspektivu. Želi da počnete da posmatrate jezik šire od skupa pravila koja se moraju poštovati i ćirilice kao pisma koje se mora čuvati. To već znamo. Hajde da zajedno pokušamo da zavirimo u kreativnu moć koju jezik poseduje kada se o pravilima ne brine.

Ali krenimo od početka – kao što sam i ja nekada. Dug je put od okvira sistema i pravila do otključanog potencijala kreativnosti. Prvo mora da se dogodi u nama – a onda i u jeziku. Prvo mi, pa onda jezik. *Ja i jezik*. A ne *jezik i ja*.

1. Ad facultatem

1. 1. Ja i osnovna škola

U osnovnoj školi srpski kao predmet mi je bio nešto sasvim prirodno – samo mi je išlo, nisam ni obraćala pažnju na njega niti imala predstavu da *to* može da se studira (bar ne sama gramatika), upravo jer mi je *samo* tako dobro išlo – takmičenja, sve petice, ništa preterano interesantno. Mislim, ko još primećuje ono što mu ide *dobro* kao tinejdžer?

1. 2. Ja i srednja škola

Filološku gimnaziju upisala sam iz svih razloga samo ne zbog srpskog jezika; bilo je to ponovo nešto prirodno i podsvesno. A i savršen put da izbegnem matematiku i fiziku (zbog kojih mi je danas, zapravo, jako žao što nisam više naučila). Krajem

srednje škole književnost me je ubila u pojam! Imali smo književnost i gramatiku kao odvojene predmete, i dosta smo čitali i detaljno analizirali – što je bilo zanimljivo prve dve godine, dok nisu krenuli i hormoni da se zanimaju svim drugim stvarima osim školom; posle je književnost bila samo naporna i ništa više. Ponavljam – danas drugačije razmišljam, i drago mi je što je profesorka (D)Žigibau bila tako stroga. Elem, gramatiku sam i dalje volela, ali tu ljubav još ne primećujem jer je tako prirodna i suptilna. U tom periodu me više me obuzimaju dramatične ideje o nesrećnoj ljubavi.

1. 3. Ja i Petnica

Istraživačka stanica Petnica je jedno od najboljih iskustava koje sam imala u životu! Poslednja sam generacija koja je zakačila staru Petnicu, sa livadom i tri kućice, i starim Društvenim seminarom (koji je bio i moj prvi seminar). Sa njega sam zalutala na arheologiju, i to na tri godine. U četvrtoj godini sam se prebacila na lingvistiku, i ostade mi veliki žal što nisam od prve godine išla na lingvistiku, nego sam bauljala po nadgrobni spomenicima, kreamičkim ostacima i kravljim kostima. Na lingvistici ulazim dublje u jezik, oformljam kreativniji pristup i ljubav prema istraživanju. Počinjem da primećujem šta me tu kopka ceo život, ali mi još fali dosta svesti i zrelosti da bih sve integrisala i pojmla.

1. 4. Ja i pripreme za fakultet

Spremala sam se za Pravni fakultet. Strašno. Oko dva meseca pred prijemni se budim – naravno da neću studirati prava. Čak mi je i auto prešao preko noge da ne bih mogla ni fizički da odlazim na te pripreme. Ali šta onda? Dva događaja se prepliću: mama drugara iz osnovne škole me pita jednom prilikom kroz moje silne faze *štabihtostudiralakadvećnemogusve*: „Šta je to što ti je oduvek dobro išlo u školi?“. A drugi događaj je – verovali ili ne – kroz razgovor sa Oliverom iz KKN-a u nekadašnjem „Pojilu“ u Lazarevcu posle njihove svirke. On je studirao književnost, pa odustao i otišao u Ameriku (ne zamerite ako priča ima neke „crne rupe“). Pita

me Oliver šta ću ja da upišem. I prvi put u životu izgovaram da razmišljam o tome da upišem srpski – baš gramatiku i lingvistiku, *ne* književnost.

Kockice počinju da se sklapaju – i to namerno koristim nesvršeni glagol *sklapati* a ne *sklopiti* u svršenom. Ima tu još štošta da se rasklopi i preklopi. A čisto da bih zakomplikovala misao, a pozvala se na *zakon jezičke ekonomije* – suvišno je reći da kockice *počinju* da se sklapaju, jer je taj početak daleko više od samog početka. Dakle: kockice se sklapaju.

2. Osnovne akademske studije – Srpski jezik i književnost, filološki profil

2. 0. Prva godina

Jedna velika životna konfuzija. Egzistencijalna, pre svega – mo'š misliti. Ovde nastaje jedna neraskidiva spona koju osveščujem tek danas – jezik i ja hodamo ruku pod ruku kroz život. Sve ono što se dešava u mom odnosu sa sobom – dešava se i u mom odnosu sa jezikom. U meni nastaje jedna nezainteresovanost, izgubljenost, depresija. A Filološki fakultet mi zaista nije pomagao da se osećam drugačije. Jezik kakvim ga ja smatram i kakvog sam ga upoznala u Petnici nije zagreban ni po površini. Mlatimo se sa istorijom jezika i površnosti sa velikim *p*. Do mene je bilo, znam, ali imalo je i to svoje, bez brige – naučila sam to. Neki su se, zapravo, jako pronašli u toj istoriji jezika, dijahronijskom pristupu... U ozloglašenom staroslovenskom (majko sveta, *neponovilose*). Ja nikako nisam bila jedna od njih – bar ne na tom početku početaka. Od silne radoznalosti i ljubavi i istraživačkog nagona koji sam osetila u Petnici javio se jedan veliki otpor. Nema više igre. Samo rad i struktura, i to jedna dosadna i površna. Ili sam to možda osećala prema samom životu, saznavući sve više o svetu u kom sam živela toliko godina.

2. 1. Druga godina – osveščivanje i preokret

Elem, to je bila moja prva godina. Padam sa budžeta. Nezainteresovanost i najmiliji otpor prema sistemu moram kanalisati drugačije. I kanališem ga upravo kroz sam jezik. Volim reč *bunt*, nema veze što nije domaća. Volela bih i kad bi *rebelde* ušla u upotrebu, baš je fora. Dakle, *buntujem* prema jezičkim pravilima, normi i normativistima, namerno kucam i predajem domaće zadatke na latinici. Maksimalno bojkotujem besprekorne SMS poruke sa svim interpunkcijskim znakovima na mestu i velikim slovima *amabaššvakog* vlastitog imena. Više me je interesovala psihologija grešaka koje pravimo, zašto se javljaju lapsusi, kako je razgovorni jezik drugačiji od pisanog i, naravno, kako je SMS jezik drugačiji od književnog jezika (npr. aorist se vraća u SMS porukama: *stigoh, napisah* itd. a u govoru to i dalje slabo ko koristi – a ako i koristi, definitivno se vratilo u upotrebu preko pisanja poruka u kojima bismo što manje da kucamo a što više informacija da prenesemo).

2. 2. Treća godina – početak igre (početak istraživanja)

Dolazi treća godina – dolaze i interesantniji predmeti. A sa njima i moja volja i želja da samoj sebi stvorim igru i boje. Pa sam to bukvalno i uradila, počevši od magične kese koju sam mesecima nosila sa sobom na predavanja i vadila ih na sto pored sveske za beleške. Redovno sam svraćala u knjižaru da punim svoju novu pernicu hemijskim olovkama u boji, signirima sa dva vrha različitih debljina (*signir*, a ne *marker*; jer „signir i marker nisu isto“ govori i dan-danas moj dragi tata), egzotičnim gubicama za brisanje koje nikad neću iskoristiti – ali ću im, bogme, nabaviti i posebnu metalnu kutijicu sa rajsferšlusom u kojoj će stajati tako lepe i neiskorišćene. Glavna zvezda moje magične kese bila je mala plišana sova sa namrgođenim licem. Bila je glavni kanal mog besa i bunta, kako bi se oslobodio put mojoj izgubljenoj znatiželji. *Rebelde sova (Sova Rebeldinjo)*.

Počela sam da se interesujem za fakultet, da istražujem o temama koje učimo. Lingvokluturologija je promenila sve. To je novija naučna grana koja se bavi tzv. „kulturnim prtljagom“ koju jedan jezik nosi: određene lekseme specifične samo za

srpski jezik (npr. *slava*), upotreba neke reči u određenom kontekstu, ustaljeni izrazi, frazeologizmi i druge posebnosti koje su uvezane samo za jezik jedne nacije i kulture. Dobijali smo svake nedelje genijalne teme za pisanje kao domaći zadatak i fenomenalna devojka koja je bila asistentkinja za predmet nam ih je strastveno pregledala. Ista devojka nam je držala i vežbe iz Lingvostilistike, a kasnije će i predmet Praktična leksikografija (svi ovi predmeti su podoblasti *leksikologije*, nauke o rečima, i za slučaj da vam je promaklo – posebno me „radi“ (da ne kažem *loži*) sve što ima veze sa tim). Dakle – redovno se pišu domaći zadaci; istraživački duh se vraća! Moram priznati da me je i dalje držao bunt predavanja domaćih zadataka na latinici, šta ću, tad nisam znala koliko to nema nikakvu poentu: боље речено *колико је било глупо*. Kasnije nismo ni imali toliko prilika da pišemo nezvanične radove, samo jedan seminarски рад, који ми је био враћен уз коментар да га морам предати на ћирилици. Хвала богу, то је био последњи трзај мог бунта, хладна вода и сазнање да не радим апсолутно ништа тиме што куцам радове на компјутеру латиницом.

Искупљење траје и дан-данас, те почасно пребацујем овај рад са латинице на ћирилицу. Нисте ни приметили, зар не?

Уместо улагања силне енергије да не притиснем *w* (њ) и *q* (љ) на тастатури, почињем да је улажем у нове увиде о језику и професоре и предмете који су ми били интересантни и одржавали моју радозналост. Што сам била боље сама са собом – боље ми је било и на факултету. Обожавала сам да идем на предавања последње две године. Обично се људи истроше током прве две – код мене је била потпуно обрнута ситуација. И не бих мењала ни један једини тренутак.

2. 3. Четврта година – проналазак смисла (још истраживања)

Четврта година је дефинитивно била *моја* година.

2. 3. 1. *Синтакса* – коначно оно због чега сам уписала српски језик, круна, шлаг на торти, трешња на шлагу, како год волите. Било је тешко, било је забавно, било је генијално!

2. 3. 2. *Функционални варијетети* – купило ме је већ прво предавање, када смо поредили одећу и језик – оба са различитим функцијама у различитим контекстима.

2. 3. 3. *Прагматика и лингвистика текста* – чиста психологија језика. Наука која испитује преклапања у разговору између два саговорника, поштапалице и оно што стоји иза њих, језички фокус (тему и рему реченице) и још много интересантних појава које би свима биле занимљиве – јер их сви доживљавамо и примећујемо – само нам прагматика отвара потпуно нову перспективу на њих.

2. 3. 4. *Основи нормирања језика* – предмет који никако нисам волела, али ми је остао упамћен термин *еластична стабилност*, који обожавам. Савршени опис онога што језик треба да буде. Термин је сам по себи парадоксалан, и значи да књижевни језик мора бити стабилан, али и способан да се мења. Мора се одупирати променама све док може, односно док се нека промена мора узети у обзир. Кроз живот сам касније схватила да свашта нешто мора бити и јесте еластично стабилно. Генијалан термин.

Сви ови предмети помогли су ми да коначно кренем да уобличавам ЗАШТО САМ ЈА ОВО УПИСАЛА. Неки почињу да ми шапућу да је језик и те како жив, а други ме кроз покушај објашњавања *стандардизације књижевног језика* терају да бежим из оквира. Сећам се да сам на једном предавању помислила како би бити професор било кул из једног јединог разлога – можеш сам да смислиш план и програм, и да предајеш о жељеној теми БАШ ОНАКО КАКО ТИ МИСЛИШ ДА ТРЕБА. Баш онако како ти мислиш о језику. *Баш онако* о језику. Лудило. Ипак не бих била професор, како год окренеш. Али зато данас могу да пишем овај рад баш онако како ја желим, и да слободно посматрам језик из своје перспективе. Е то је тек лудило.

3. Креативност у језику

3. 0. Мој српски језик – уз методологију рада

Било како било – сви предмети су ми значили на неком нивоу. И сви су ме полако (веома полако) водили до ове тачке данас, где ме низ догађаја и радионица и туђих прича наводи да коначно пригрлим свој однос према језику и почнем да радим, пишем и „проповедам“ на *свом* језику. Да бих то могла да почнем да радим, многа врата су се прво морала отворити да бих искомуницирала оно што желим да искомуницирам. А нисам могла да их отворим док нисам откључала оно што нисам ни знала да је закључано: креативност у језику. Моја креативност у мом језику. Наш језик на мој начин. Наш језик на свачији, својствени начин.

Ја не желим да скратим језик на минимум. Ја не желим да се придржавам закона *језичке економије*. Ја не желим да не напишем *ја* на почетку реченице када знам да се то подразумева у глаголу (нити да не започнем три реченице заредом истом речју). Знам да је српски језик толико богат да може да стоји без тог *ја*, да нам то *-м* у (*не*) *желим* све говори. Оно што ја желим је да свачији својствени стил има ту могућност да задржи сав „кич“ српскога језика који жели да има! Гомилу беспотребних анафора, катафора, упућивачких речи. Неодређених заменица пута двадесет и три ако је неопходно да се нагласи колико је нешто неодређено! (Ко није приметио, причам о свом стилу писања и лектури коју би требало да обавим самој себи.)

ЖИВЕЛИ ПЛЕОНАЗМИ! *Чак штавише*, даћу вам и пример зашто их оживљавам. Ако је кућа *баш* мала – она је *мала кућица* – ТО НИЈЕ ИСТО ШТО И МАЛА КУЋА. То је евентуално *кућерак*. Или *кућишак*, *кућиччак*, када би ми дозволили да ставим у речник поред *ребелдеа*. Снаћи се у језику – у томе је ствар. То је једино што је преостало. Заобићи правило; али у ком смислу? Ево шта каже *Речник српскога језика*:

заобӣћи (заобӣћи), *заобӣћем* свр. **а.** *проћи* *иза*, *поред* *или* *око* *чега*, *кога*; *проћи* *околишним* *путем*, *обићи* **б.** *избећи*, *изиграти*; *занемарити*.

Мислим *искључиво и једино* (плеоназам) на ово симпатично значење које је подвучено. Делић секундарног значења глагола *заобићи*. Хајде да погледамо и шта значи глагол *изиграти*.

Нема га у истом речнику – занимљиво. Тражимо у шестотомном речнику Матице српске. Пронађено. Три значења: прво – а) играјући (у каквој игри...), довести игру до краја; б) у игри извршити какву комбинацију, одиграти; друго – *играјући изгубити, проиграти, прокоцкати, растећи*; треће – *поступати несавесно и нечасно према коме, преварити, обманути; наћи могућност да се избегне обавези или обећању, заобићи*.

Поново користимо само неке елементе који нам одговарају. Хајде да додамо повратни глагол *се*.

изиграти, *изигра̄м ~ се* **1.** много, довоље се наиграти, **2.** *изгубити свој добар глас, преварити се*.

СТОП. Имамо пуно и потпуно, довољно самоме себи, значење онога што смо хтели рећи. Заобиђите правило тако што ћете се поиграти са језиком. Немојте рећи *мала кућица*. Немојте рећи ни *кућичицак*. Није важно што вам глас у глави каже да је *баш* помало жаргонски обележно – јер, дођавола, то је *баш мала* кућа. А увек вам остаје *кућерак*. Мали слатки кућерак. Упс! Тешко је изразити емоцију и став о нечему када вас ограничава милион правила, зар не?

3. 1. Дискусија и резултати

Још увек ми је тешко да кажем да *још* нисам мирна са много правила српског језика које као лектор морам да упражњавам. Бљак. „Изира“ је заиста све што ми преостаје. Чистилиште.

Само још једно *бљак* да додам. Не можете рећи две речи *још увек* али зато *обадве* можете. Коразумесхватиће. Кажимо углас сви заједно: „БЉАК!“ Запита ли се ико о психологији тих „грешака“? Запита ли се ико зашто би народ

упорно правио исте „грешке“ (чак и кад знају правила – рекох ја, мисливши на себе) уколико те „грешке“ немају дубљи смисао? Па језик је једино средство којим ми можемо (покушати) да искажемо наше мисли и емоције, забога! А правила нас коче чак и ту. Систем. *Ребелде*.

Пођимо путем одметништва. Не јер ћемо направити неку промену у језику и међу нормативистима – то нећемо готово сигурно, одмах да вам кажем – већ јер ће нас одметништво натерати да будемо креативни. Да заобилазимо, да се играмо. Да идемо околу. Да *околишамо* – али само у свом основном, примарном значењу *ићи обилазећи, обилазећи (нешто)*, јер под фигуративним значењем имамо *заобилазећи суштину ствари*. То већ није тачно. Суштина ствари лежи у могућности обиласка. Суштину чини креативна моћ у језику, а не његова моћна правила.

4. Закључак

Играјмо се. Изиграјмо се. Језичаримо, плеоназишимо. Склонимо окове који нас и сами позивају да их се отарасимо. Јер језик и не зна за реалност! Језик не зна за сва наша правила и законе – то је цивилизацијска творевина. Једноставан пример: *мушкарац не може да буде трудан*. Употребили смо придев *трудан* у мушком роду, иако је реалност таква да он може стајати једино у женском и *ићи уз жену која је трудна* (а у шестотомном Речнику Матице српске је и наведен само у женском). Зашто би било другачије и у ширем контексту? Не спутавајмо креативност у језику. Она је ту са разлогом. Не спутавајмо креативност у себи – увежимо је са језиком. Ништа ми не мењамо, ништа ново не измишљамо. Само треба да се сетимо и повежемо са оним што језик суштински и јесте.

5. Литература:

- Благојевић, С. *Лична писанија*. Београд: Друга полица у радној соби. 1995–2022. Филолошки факултет.
- Благојевић, С. *Белешке са 3. године факултета*. Београд: Прва полица у радној соби. 2016–2017. Филолошки факултет.
- Благојевић, С. *Белешке са 4. године факултета*. Београд: Прва полица у радној соби. 2017–2018. Филолошки факултет.
- *Речник српскохрватског књижевног језика*. Нови Сад: Матица српска, 1967–1976. Филолошки факултет.
- *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2011. Министарство просвете и науке Републике Србије.